

ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЄНТУ РИЗИКУ ПРИ УПРАВЛІННІ КРЕДИТНИМИ ПОТЕНЦІАЛОМ БАНКУ

Анотація. Обґрунтовано важливість застосування коефіцієнту ризику при здійсненні управління кредитним потенціалом банку. Розглянуто сутнісне розуміння абсолютних та відносних значень коефіцієнту ризику. Запропоновано формалізоване подання коефіцієнту ризику щодо розгляду кредитного потенціалу банку. Узагальнено процедуру визначення оптимальності структури кредитного потенціалу банку на основі розгляду відповідного коефіцієнту ризику.

Ключові слова: банк, ризик, оптимальність, управління, кредитний потенціал.

Вступ. Ризикоформуєми чинники є невід'ємною складовою процесів економічного розвитку, внаслідок прояву не лише дії потенційних конкурентів у відкритому ринковому середовищі, а й змінності умов господарювання, швидкоплинності факторів, які постійно супроводжують діяльність та функціонування будь-яких суб'єктів господарювання. Прикладами такого узагальнення варто вважати зокрема дослідження провідних вітчизняних учених, серед яких необхідно відмітити роботи О. В. Васюренка [1], В. В. Вітлінського та Г. І. Великоіваненка [2], Т. Смовженко [3] інших науковців.

Таким чином, питання узагальнення впливу ризикоформуємих чинників, визначення їх оцінки дії є вкрай важливими щодо встановлення сталості розвитку досліджуваного суб'єкту господарювання, процесу або явища. Разом з цим, враховуючі наслідки дії останньої світової кризи, досить суттєвим є розкриття впливу ризикоформуємих чинників з погляду розвитку фінансових секторів економіки, де у сучасних умовах функціонування вітчизняної економіки ключове значення відіграє банківська система.

При цьому виходячи з того, що дієвість банківської системи може загалом розглядатися через стійкість залучення та надання кредитних ресурсів, практичної важливості набуває оцінка ризиків в управлінні кредитним потенціалом банку, що в остаточному і визначає актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз публікацій та обґрунтування мети дослідження. В цілому питання аналізу ризиків та оцінки їх впливу на сталість банківської діяльності розглядаються достатньо ґрунтовно в роботах різних науковців та дослідників. При цьому такий розгляд торкається як окремих складових з ризик-менеджменту у сфері банківської діяльності [4, 5, 6], так й оцінки виникаючих при цьому ризиків [7, 8, 9].

Однак незважаючи на різноплановість існуючих напрямів з дослідження ризиків у сфері банківської діяльності дане питання слід вважати не повністю доопрацьованим. Це пов'язано як із визначенням окремих різновидів ризиків у сфері банківської діяльності, так й можливою множинністю проявів таких ризиків навіть у разі визначення одного з різновидів ризиків у сфері банківської діяльності. Саме це і визначає за доцільним проведення подальших досліджень за обраною тематикою. При цьому, як вказує аналіз літературних джерел, одним із ключових питань можна вважати визначення (або здійснення оцінки) потенційно виникаючого ризику. Таке узагальнення, насамперед, засновано на тому, що кількісна оцінка потенційного впливу виникаючого ризику дозволяє більш ефективно керувати складовими банківського менеджменту та запобігати розвитку ризикових подій.

Постановка завдання. Таким чином, виходячи з поданого вище та маючи на увазі обрану тематику дослідження в якості головної мети даної роботи варто обрати розгляд кількісного визначення ризику з погляду управління кредитним потенціалом банку.

Результати. В цілому кількісне визначення економічного ризику та зокрема у сфері банківської діяльності може бути подано як в абсолютному, так й у відносному вираженні.

Кількісне визначення ризику в абсолютному вираженні надає змогу розглядати безпосередньо, наприклад, сумарні збитки, які може отримати суб'єкт господарювання відповідно до впливу тих або інших ризикоформуючих факторів. В якості оцінок визначення ризику в абсолютному вираженні, як правило, використовують цілу низку статистичних показників: середнє, дисперсію, середньоквадратичне відхилення тощо. Це пов'язано з тим, що в якості абсолютного вираження ризику використовуються оцінки змінності бажаного результату відповідно до наявних статистичних даних.

Поряд із цим кількісне визначення ризику у відносному вираженні розкриває, перш за все, впливовість ризикоформуючих факторів на сталість дієвості суб'єкту господарювання, явища або процесу, які розглядаються. Це пов'язано з тим, що у даному випадку оцінюються не стільки значення ризику, скільки його відносне відхилення від бажаного або припустимого значення.

Тож, зокрема з точки зору побудови ефективної системи управління (наприклад кредитним потенціалом банку) таке узагальнення оцінки ризику, на нашу думку, є більш прийнятним у порівнянні з кількісним визначенням ризику в абсолютному вираженні. Хоча загалом можна стверджувати, що визначення кількісних значень ризику в абсолютному вираженні можна розглядати як один з попередніх етапів до узагальнення кількісної оцінки ризику у відносному вираженні. Втім, незважаючи на це увагу, надалі будемо розглядати кількісне визначення ризику при управлінні кредитними потенціалом банку в його відносному вираженні.

Для розгляду кількісного визначення ризику у відносному вираженні застосовують так званий коефіцієнт ризику, який загалом характеризує співвідношення поточного (розрахованого, отриманого) значення деякого показника (за яким розглядається можливість виникнення ризикової події) до припустимого або бажаного значення такого показника [2, с. 168]:

$$K_{riz} = \frac{Z_{pot}}{Z_{prup}}, \quad (1)$$

де K_{riz} – коефіцієнт ризику,

Z_{pot} – поточне (розраховане, отримане) значення деякого показника, за яким розглядається можливість виникнення ризикової події,

Z_{prup} – припустиме або бажане значення деякого показника, за яким розглядається можливість виникнення ризикової події.

Зокрема з погляду змістовності управління кредитним потенціалом банку інтерпретація співвідношення для визначення коефіцієнту ризику за формулою (1) може бути розкрита, наприклад, через узагальнення встановлених показників банківської діяльності щодо надання великих максимального розміру (або максимального сукупного розміру) кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру відповідно до поточних значень таких показників банківської діяльності. Тоді якщо значення коефіцієнту ризику є меншим за встановлену величину,

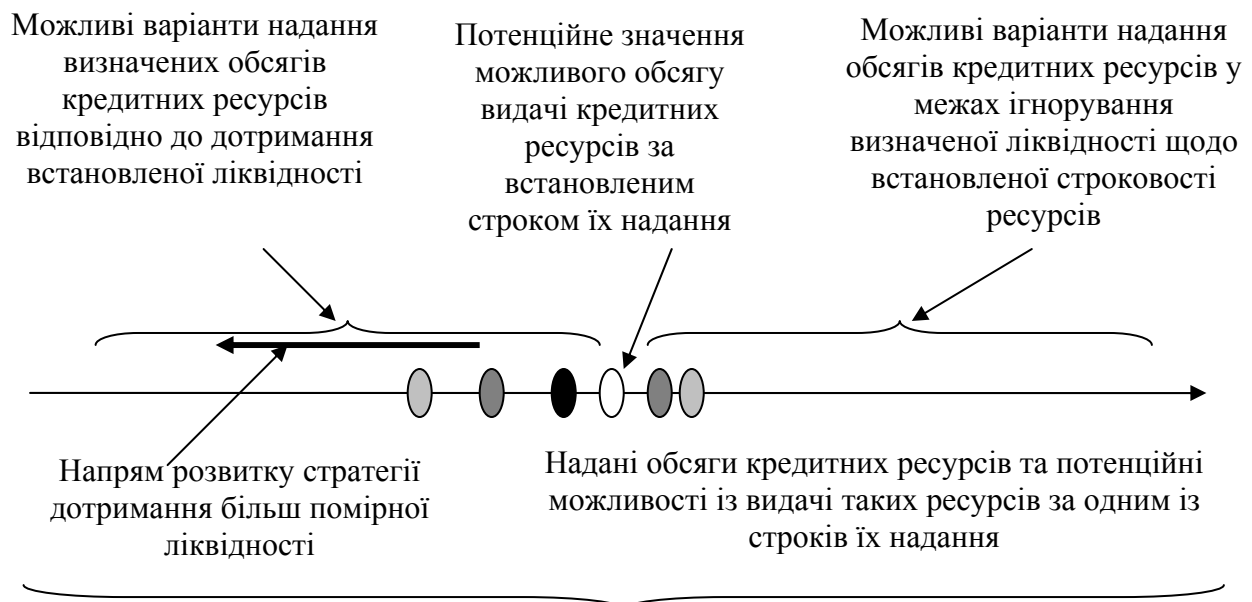
то можна вважати, що відповідна кредитна операція (операції) є припустимою (-ими) (тобто, виконання такої кредитної операції знаходиться у межах припустимого ризику). У протилежному випадку слід визначити, що виконання намічених кредитних операцій є ризикованим.

Відтак сутність управління кредитним потенціалом банку у даному випадку зводиться до визначення відповідного коефіцієнту ризику та відхилення або прийняття наміченої кредитної операції до її впровадження.

З цього виходить, що розглянута інтерпретація коефіцієнта ризику за формулою (1) в даному випадку є уособленням різновидів економічних нормативів діяльності банку [10], а саме нормативу максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, нормативу максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам або, наприклад, нормативу загальної суми інвестування щодо визначення ризику проведення відповідних операцій.

Проте, якщо безпосередньо розглядати структуру кредитного потенціалу банку, то узагальнення коефіцієнту ризику за формулою (1) може визначати величину ступеня ліквідності банківських ресурсів, якого банк дотримується у розрізі надання окремих кредитних ресурсів відповідно до їх строковості. Так, якщо графічно відобразити обсяги наданих кредитних ресурсів за одним з строків їх надання (наприклад, або короткострокові, або середньострокові, або довгострокові) та відповідно потенційні можливості із видачі таких ресурсів (рис. 1, запропоновано автором), то можна говорити або про стратегію дотримання помірної ліквідності банківських ресурсів, або навпаки навіть про ігнорування визначеного рівня ліквідності у межах встановленого строку надання кредитних ресурсів потенційним позичальникам.

При цьому таке ігнорування ліквідності можливе лише у межах одного із встановлених строків надання кредитних ресурсів, бо загальне дотримання банком ліквідності повинне відповідати нормативам оцінки його діяльності [10].

Узагальнена шкала розподілу коефіцієнта ризику з погляду управління кредитними потенціалом банку, де мінімальне значення ризику припадає на співставлення наданих та припустимо можливих обсягів надання кредитних ресурсів

Рис. 1. Графічне узагальнення інтерпретації сутності коефіцієнту ризику з погляду управління кредитними потенціалом банку

Отже з даних рис. 1 видно, що коефіцієнт ризику за формулою (1) у поданій інтерпретації може визначати ризик ліквідності, який є таким, що збільшується в разі збільшення розриву між значення обсягів наданих кредитів та встановленим можливим обсягом надання кредитів у розрізі визначеної їх строковості. Виходячи з цього визначення коефіцієнта ризику за формулою (1) можна модифікувати відповідно до формули:

$$K_{riz} = \frac{|Z_{prup} - Z_{pot}|}{Z_{prup}}, \quad (2)$$

яка більш змістовно визначає сутність зміни пропонованого коефіцієнта при розгляді управління кредитним потенціалом банку на підставі аналізу зміни його ліквідності.

Разом з цим варто відмітити, що при розгляді кредитного потенціалу банку важливо зважувати управління не лише за одним із строків надання кредитних ресурсів. Ґрунтовно розглядати загальне управління кредитним потенціалом банку щодо різних строків надання кредитних ресурсів.

Тобто, також важливо зважувати ризик щодо узагальнення цілісної структури кредитного потенціалу банку. В такому випадку вже варто говорити не лише про одне із значень деякого показника із надання кредитних ресурсів, а цілої їх множини. Таке уявлення загального показника, який характеризує зокрема структуру кредитного потенціалу банку можна відобразити у вигляді вектора показників за кожним, наприклад, в розрізі строків обсягів наданих кредитів – (b_1, b_2, b_3) , де b_1 – обсяг наданих короткострокових кредитів, b_2 – обсяг наданих середньострокових кредитів та b_3 – обсяг наданих довгострокових кредитів. Поряд із цим припустиме або бажане значення множини показників структури кредитного потенціалу банку може бути подане як вектор (a_1, a_2, a_3) із відповідним визначенням компонент такого вектора. Таким чином, для узагальнення значення коефіцієнту ризику варто скористатися інтегральним виразом щодо його визначення, тобто виразом який розглядає змінність векторів, що описують структуру кредитного потенціалу банку як крапки в багатозначному просторі. Зокрема для такого узагальнення можна скористатися наступним виразом:

$$K_{riz} = \frac{|\rho(Z_{prup}) - \rho(Z_{pot})|}{\rho(Z_{prup})}, \quad (3)$$

де $\rho(Z_{prup})$ – довжина вектору, що визначає припустиме або бажане значення множини показників структури кредитного потенціалу банку у багатомірному просторі (тобто у нашому випадку до крапки (a_1, a_2, a_3)) від нормованої крапки відліку, якою зокрема може бути початок відліку у згаданому просторі,

$\rho(Z_{pot})$ – довжина вектору, що визначає поточне (розраховане, отримане) значення множини показників структури кредитного потенціалу банку (у разі надання відповідного обсягу різних кредитів) у багатомірному просторі (тобто у нашому випадку до крапки (b_1, b_2, b_3)) від нормованої крапки відліку, якою зокрема може бути початок відліку у згаданому просторі.

Інакше кажучи, узагальненні значення коефіцієнтів ризику за формулою (3) характеризують змінність структури кредитного потенціалу банку у багатозначному просторі показників такого потенціалу та зокрема таких як строковість надання кредитних ресурсів.

При цьому варто зауважити, що, наприклад, сутнісне розуміння зміни ризику ліквідності банку все ж таки варто розглядати в розрізі окремих строків надання кредитних ресурсів, бо в багатозначному просторі досить важко оцінити негативні або позитивні зміни узагальнених показників. Тож це зокрема зумовлює визначати вираз поданий у чисельнику за формулою (3) в абсолютному значенні.

Однак таке зауваження не обмежує запропонованого розгляду коефіцієнту ризику щодо застосування його в управлінні кредитним потенціалом банку, бо дозволяє не лише більш чіткіше говорити про впливовість структури кредитного потенціалу банку на можливу змінність ліквідності його ресурсів, а й забезпечити регулювання щодо впливу на зміну її значень в розрізі строковості наявних ресурсів для здійснення кредитних операцій.

Також варто відмітити й те, що розглянуте вище може бути застосовано для управління процесом визначення оптимальності структури кредитного потенціалу банку. Сутність такого управління полягає у визначенні оптимального плану структури кредитного потенціалу банку та порівнянні його з бажаним планом кредитного потенціалу банку, який, наприклад, визначається відповідно до значень нормативів ведення банківської діяльності.

Водночас з цим доцільно розглядати оптимальність як з погляду ліквідності банківських ресурсів, задіяних у кредитному процесі, так й з погляду отримання можливого прибутку від ведення кредитної діяльності. Тож у сукупності відмічене дозволяє говорити про різнопланове управління банком та зокрема управління структурою його кредитного потенціалу.

Висновки. У підсумку ж варто відмітити що в роботі не лише розглянута можливість застосування коефіцієнтів ризику при управлінні кредитним потенціалом банку, а й доведене обрання таких коефіцієнтів. Також наведено як прості коефіцієнти ризику, які варто використовувати при управлінні кредитним потенціалом банку, так й складні.

Разом з цим змістовна сутність запропонованого визначає ту частину наукової новизни, яка розширює можливості застосування абсолютних коефіцієнтів ризику для узагальнення та доповнення аналізу при управлінні кредитним потенціалом банку. При цьому така частина торкається розгляду багатовимірного узагальнення структури кредитного потенціалу банку як вектору у багатомірному просторі та визначені процедури оптимальності структури кредитного потенціалу банку при розгляді процесу управління таким потенціалом. Тож як напрямок подальших досліджень слід відмітити розгляд практичної реалізації запропонованого з метою розширення можливих узагальнень (або їх конкретизації) щодо визначення коефіцієнту ризику при управлінні кредитним потенціалом банку.

Література

1. Васюренко О. В. Ризик як складова економічних процесів / О. В. Васюренко, О. В. Таран // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 68-74.
2. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
3. Смовженко Т. Ризик залежного розвитку банківської системи України та шляхи його мінімізації / Т. Смовженко, О. Другов, І. Сениш // Банківська справа. – 2006. – № 5-6. – С. 36-43.

4. Марковський О. В. Концепція моделювання системи ризик-менеджменту комерційного банку / О. В. Марковський // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 6. – С. 123-125.
5. Перехрест Л. М. Банківський ризик-менеджмент / Л. М. Перехрест // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 122-128.
6. Криклій А. С. Теоретико-методологічні засади ризик-менеджменту в банках / А. С. Криклій // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 16. – С. 26-28.
7. Примостка Л. О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л. О. Примостка // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 118-125.
8. Васюренко О. Ціна кредитних ресурсів як ключова складова системи управління кредитним ризиком / О. Васюренко, В. Подчесова // Банківська справа. – 2008. – № 1. – С. 28–34.
9. Касьян М. В. Нормативне регулювання діяльності банків в області кредитування та управління кредитним ризиком шляхом формування резерву на покриття можливих збитків / М. В. Касьян, С. І. Чимшит, С. М. Войт // Вісник економічної науки України. – 2009. – № 1. – С. 89-97.
10. Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.

Summary. It is founded the importance of use of the risk coefficient during realization of bank credit potential management. It is considered the substantial understanding of absolute and relative values of the risk coefficient. It is offered the formalized presentation of risk coefficient in relation to consideration of credit bank potential. The procedure of determination of structure optimality of credit bank potential is generalized on the basis of consideration of corresponding risk coefficient.

Keywords: bank, risk, optimality, management, credit potential.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2011